

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา
และทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม*

MECHANISMS FOR DRIVING THE CREATIVE ECONOMY BASED ON BUDDHIST
CAPITAL AND COMMUNITY CULTURAL CAPITAL IN NAKHON PATHOM PROVINCE

พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร*, พระปลัดประพนธ์ อยู่สำราญ, สัณญา สดประเสริฐ

Phramaha Prakasit Thitipasitthikron*, Phrapalad Prapoj Yusamran, Sanya Sodprasert

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครปฐม ประเทศไทย

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: prakasit.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม 2) เพื่อยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม และ 3) เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชื่อมโยงพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญที่ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 76 รูป/คน ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และร่วมสังเกตกิจกรรม วิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนาและเล่าเรื่องด้วยการลงรหัสยกคำพูดในประเด็นคำพูดที่สำคัญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม มีการสืบสานงานประเพณีวันอัฐมีบูชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแทงหยวก การประดับขบวนแห่ ที่สะท้อนถึงความศรัทธาความร่วมมือของคนในชุมชน และการเลือกใช้ทรัพยากรในชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์มาสร้างสรรค์ผลงานด้วยมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา สอดรับกับนโยบายพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวชุมชน 2) การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการสร้างสรรค์ต่อยอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถต่อยอดสร้างมูลค่าได้ เช่น ทำของที่ระลึก และ 3) การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา งานหัตถกรรม แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยววัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม ทั้งนี้ กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เกิดจากความร่วมมือ “พลังบวร” (บ้าน - วัด - รัฐ) ที่บูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และนวัตกรรม เพื่อสร้างเครือข่ายลักษณะคลัสเตอร์ ต่อยอดการผลิตและบริการเดิมสู่รูปแบบใหม่ เน้นการอนุรักษ์และสร้าง Soft Power ในการยกระดับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กลไกการขับเคลื่อน, เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์, ทุนทางพระพุทธศาสนา, ทุนวัฒนธรรมของชุมชน

Abstract

This research aimed 1) To examine the potential of local communities in Nakhon Pathom Province to develop participatory cultural entrepreneurship, and 2) To enhance economic value based on Buddhist and cultural capital while developing creative tourism activities that connect religious and cultural spaces within the province. The research employed a participatory action research (PAR) approach. Data were collected from 76 monks and community members selected through purposive sampling using in-depth interviews, focus group discussions, and participant observation. The data were analyzed through content analysis and presented in a descriptive and narrative form, employing thematic coding with verbatim quotations of key statements. The findings revealed that 1) Wat Mai Sukontharam community and its connected areas possess high potential in preserving and revitalizing the Atthami Bucha Day tradition and local wisdom, such as banana stalk carving, the making of kwad-talai (traditional fireworks), and ceremonial processions. These activities reflect strong collective capacity, a distinctive cultural identity, and effective linkage with local development and tourism policies. 2) Economic value enhancement was achieved through knowledge development initiatives, including the creation of knowledge packages on banana stalk carving to conserve and further develop local wisdom, along with learning activities for youth and tourists, thereby generating added value for the community. and 3) The development of creative tourism activities encompassed learning experiences related to local wisdom, handicrafts, religious and cultural learning sites, and the sufficiency economy philosophy, contributing to strengthening the cultural tourism image of Nakhon Pathom Province. Overall, the driving mechanism of the creative economy emerged from collaborative engagement through the “Bowon Power” (Home-Temple-State) partnership, which integrates religious, cultural, and intellectual capital with innovation to form cluster-based networks. This collaboration extends existing production and services into new forms, emphasizing conservation and the creation of soft power to sustainably enhance the local economy and cultural heritage.

Keywords: Driving Mechanisms, Creative Economy, Buddhist Capital, Community Cultural Capital

บทนำ

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จากฐานทุนทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน สะท้อนกระบวนการพัฒนาที่มุ่งยกระดับเศรษฐกิจฐานรากควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสากลและระดับประเทศ โดยเฉพาะกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจมูลค่าสูง การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

ในเชิงโครงสร้าง (United Nations, 2015); (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ในมิติของ SDGs การเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิม และการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการใหม่โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาและทุนชุมชน มีความสอดคล้องโดยตรงกับ SDG 8 ซึ่งมุ่งส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมและการมีงานที่มีคุณค่า ผ่านการสร้างมูลค่าเพิ่มและการกระจายรายได้สู่เศรษฐกิจฐานราก (United Nations, 2015) ขณะเดียวกัน การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นยังเชื่อมโยงกับ SDG 11 และ SDG 12 เนื่องจากการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบและการรักษาทุนทางวัฒนธรรมในระยะยาว (UNESCO, 2013) นอกจากนี้ การเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรม ยังสะท้อนการดำเนินงานตาม SDG 17 ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือเพื่อการพัฒนา โดยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันช่วยให้เกิดการกำหนดแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และเพิ่มประสิทธิภาพในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ (United Nations, 2015) เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชน สอดรับกับเป้าหมายการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจมูลค่าสูงและมีความยืดหยุ่น โดยเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจฐานราก การกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ และการลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) กระบวนการสำรวจทุนชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วม และการจัดทำแผนชุมชน ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงนโยบายเชิงพื้นที่ (Area-based Policy Instruments) ที่ช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับศักยภาพและอัตลักษณ์ของชุมชน กรณีศึกษาการพัฒนาจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี ที่นำเสนอโดย พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และคณะ สะท้อนให้เห็นว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในระดับพื้นที่จำเป็นต้องเริ่มจากการสำรวจทุนและศักยภาพของชุมชน เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนในพื้นที่ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ระบบการจัดการร่วม และการพึ่งตนเองของชุมชนในระยะยาว (พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และคณะ, 2564)

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและเป็นส่วนประสานขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชาติคนไทยได้ยึดถือเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่กลมกลืนมาอย่างยาวนาน สถาบันทางพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งสถาบันหนึ่งของสังคมไทย วัดและพระสงฆ์มีส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพจิตใจ การสงเคราะห์ปัจจัยสี่ เป็นศูนย์รวมของชุมชนเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมหลายอย่างในสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน วิถีชีวิตของชาวบ้านในสังคมไทยจึงผูกติดและหล่อเลี้ยงโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานับตั้งแต่อดีตมา หากแม้ในยามที่เดือดร้อน พระพุทธศาสนาจะเป็นยาตบทุกข์ของชาวบ้านได้ในที่สุด พระพุทธศาสนาที่คนไทยนับถือมาอย่างยาวนานจนซึมซับอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนนับแต่อดีตมา ในปัจจุบันทางคณะสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันศาสนาที่สำคัญของไทยได้ดำเนินการโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ที่เป็นนโยบายสำคัญที่คณะสงฆ์ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อสร้างความปรองดอง สมานฉันท์สันติสุขของสังคมอันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความสงบร่มเย็นเป็นสันติสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

20 ปี ที่ส่งเสริมให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561)

ในการสืบสาน ส่งเสริม พัฒนา ฟื้นฟู อนุรักษ์ วัฒนธรรมชุมชน ถือเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบัน การศึกษา โดยวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ริเริ่มต้นด้วยการจัดประชุมวิชาการระดับชาติในหัวข้อ “ฟื้นชีวิตคืนจิตวิญญาณทวารวดี” มีการส่งเสริมการวิจัยทั้งของนิสิตและคณาจารย์ในประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการดำเนินงานได้ พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีรากฐานจากความเลื่อมใสศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ถ่ายทอดออกมาทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าทั้งในมิติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การปกครองและสังคม ซึ่งในขณะเดียวกันได้มีการทำวิจัยในพื้นที่ เรื่อง “การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฐมีบูชาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว” โดย พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และคณะ ได้ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนตำบลวัดละมุด เป็นพื้นที่ชุมชนโบราณที่มีร่องรอยอารยธรรมยุคทวารวดีที่สำคัญ มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น รวมถึงได้มีการยกระดับร่วมกันสืบสานประเพณีวัฒนธรรมนำเอาทุนทางวัฒนธรรม มาสร้างมูลค่าพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจในชุมชน (พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และคณะ, 2565) แต่การขับเคลื่อนโครงการยังไม่เกิดผลเป็นรูปธรรมที่นำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการ อาทิ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ขาดข้อมูลแนะนำแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ขาดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และขาดการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าในท้องถิ่นให้โดดเด่น ขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม, 2564) ทั้งนี้ แม้ชุมชนในจังหวัดนครปฐมจะมีทุนทางพระพุทธศาสนาและทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง แต่ยังคงกลไกการบริหารจัดการเชิงบูรณาการที่สามารถแปลงทุนดังกล่าวไปสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม

จากประเด็นข้างต้นจึงเป็นที่มาของการศึกษาการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐมที่ต้องการศึกษาการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในจังหวัดนครปฐม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและขยายออกไปในวงกว้างยิ่งขึ้นในลักษณะเครือข่ายชุมชนโดยบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนกลุ่มผู้ประกอบการเชิงวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินงานในโครงการนี้ เพื่อค้นหาหลักการขับเคลื่อนยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม ที่จะเป็นแบบอย่างยกระดับการพัฒนาเชิงพื้นที่ถอดเป็นกลไกก่อให้เกิดการแปลงทุนทางพระพุทธศาสนาและทุนทางวัฒนธรรมและการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชื่อมโยงพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยคณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของ Kemmis, S. & McTaggart, R. เพื่อดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1988) โดยพื้นที่ศึกษาโดยคัดเลือกแบบเจาะจงพื้นที่ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนไม่น้อยกว่า 100 ปี และเป็นชุมชนที่มีหลักฐานความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา วิถีวัฒนธรรม ชุมชนที่เด่นชัดในอำเภอนครชัยศรี จำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม ชุมชนวัดละมุด และชุมชนวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2. กลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม 76 รูป/คน ในการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเฉพาะเจาะจงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยในพื้นที่ รวม 46 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ที่มีภูมิความรู้ ทำงานเกี่ยวกับประเด็นที่วิจัยและอยู่ในพื้นที่ จำนวน 6 รูป 2) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน 3) กลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และแกนนำกลุ่มองค์กรชุมชน จำนวน 12 คน และ 4) กลุ่มเยาวชนอาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัยและสนใจเข้าช้กิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 20 คน ในส่วนผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจเป็นกลุ่มเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก็ได้ และสมัครใจเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัย รวมจำนวน 30 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน 6 รูป กลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และสมาชิกกลุ่มองค์กรในชุมชน จำนวน 12 คน และกลุ่มเยาวชน จำนวน 12 คน

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเบื้องต้นด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงมีคณะผู้วิจัยและผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนงานวิจัย นอกจากตัวของคณะผู้วิจัยเองที่เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงานวิจัยและยังเลือกใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยแบบสภากาแฟ (World Café) การบันทึก การสังเกต โดยได้มีการจัดเก็บข้อมูลทุกระยะของการดำเนินการวิจัย โดยคณะผู้วิจัยได้ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ทำความเข้าใจ และพูดคุยกับชาวบ้าน ตั้งแต่การรับทราบประเด็นปัญหาเพื่อนำมาพัฒนาเป็นข้อเสนอการวิจัย โดยอาศัยที่คณะผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน ชาวบ้านและผู้นำชุมชนจึงให้ความร่วมมือและยินดีเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี ทำให้ขั้นตอนของการสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ และการรับรู้ปัญหา มีความคล่องตัว สะดวกมากขึ้น ในส่วนการเก็บข้อมูลในวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย เทคนิค Participatory Workshop เทคนิค AIC เทคนิค Time Line เทคนิค Participatory workshop เทคนิค Participatory Mapping เทคนิค Facilitators และเทคนิคเกมสวมบทบาทสมมติ (RPG) เพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจากกระบวนการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เหล่านี้

ทั้งนี้ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามหนังสือรับรองเลขที่ ว.547/2567 คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญและตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง และเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลเชิงลบต่อกลุ่มตัวอย่างโดยมิได้เจตนา

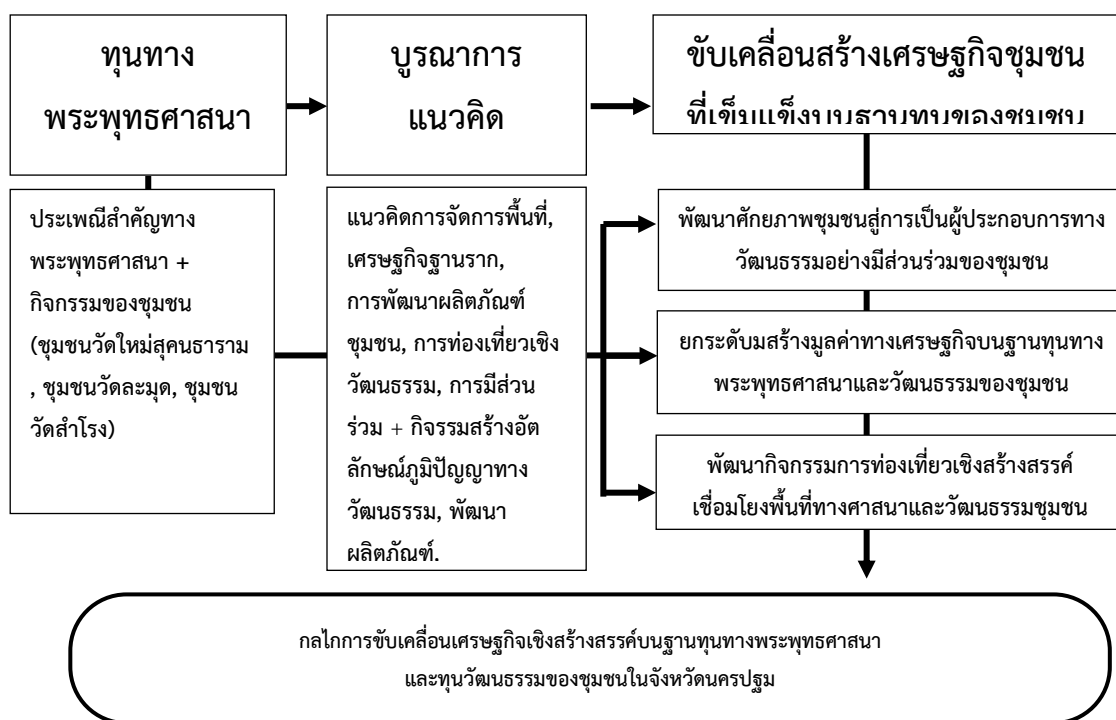
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาวันอัฐมีบูชา ระยะที่ 2 เป็นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเนื่องในวันอัฐมีบูชา ระยะที่ 3 การศึกษาศักยภาพและความพร้อมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นผู้ประกอบการของชุมชน ระยะที่ 4 เป็นการร่วมกันออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนา ระยะที่ 5 เป็นการร่วมกันพัฒนากิจกรรมเรียนรู้และท่องเที่ยวชุมชนโดยเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และวิถีชุมชน ระยะที่ 6 เป็นการร่วมกันถอดบทเรียนและคืนข้อมูลแก่ชุมชน เพื่อสะท้อนถึงแนวทางการต่อยอดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นข้อมูลที่ได้กิจกรรมการมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตพฤติกรรม ข้อมูลที่ได้ในแต่ละวันหลังจากตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลแล้ว จะนำมาแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็น จากนั้นทำการตีความโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลในประเด็นปัญหาที่ศึกษา และข้อมูลที่เกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นการวิจัย นำเสนอด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) มีการลงรหัสประเด็นคำพูดที่สำคัญของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อยืนยันประเด็นสำคัญสิ่งที่ได้เรียนรู้ ผลการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบดำเนินการวิจัยในลักษณะของกระบวนการศึกษาที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์การพัฒนาชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดดำเนินการวิจัย

จากภาพที่ 1 กรอบแนวคิดดำเนินการดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดหวังผลลัพธ์เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ คือ ก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นชุดความรู้เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม และกลไกเชิงนวัตกรรมชุมชนที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทุนทางพระพุทธศาสนาและทุนวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านกลไกความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายสร้างห่วงโซ่มูลค่าในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน การพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความรู้ สามารถยกระดับขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน สร้างสรรค์กิจกรรมให้เกิดเป็นรายได้ในชุมชน ซึ่งเป็นการนำทุน Soft Power มายกระดับสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนที่เติบโตอย่างยั่งยืนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น

ผลการวิจัย

1. การศึกษาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม

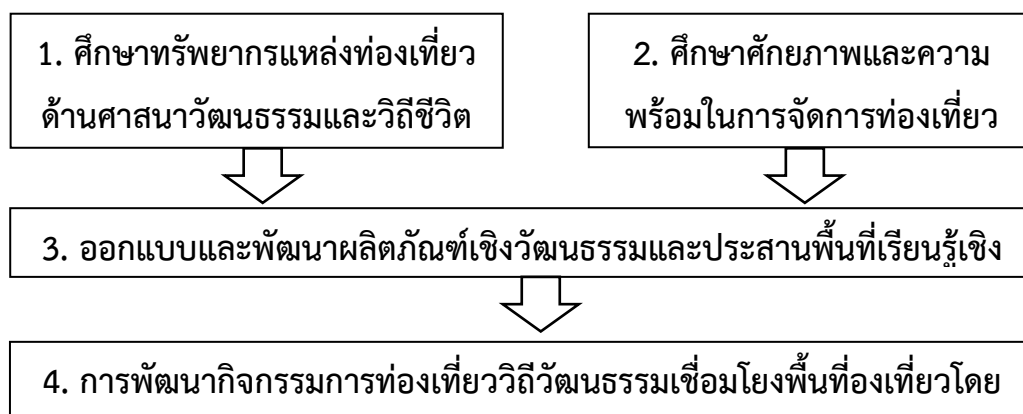
ในการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นชุมชนแห่งแรก ๆ ที่ยังคงรักษาและสืบสานงานวันอัฐมีบูชา ซึ่งเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ วันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้าหลังเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ 7 วัน โดยชุมชนแห่งนี้มีการจัดงานที่ยิ่งใหญ่ประยุกต์ร่วมสมัย อาทิ หน่วยงานและชุมชนต่าง ๆ มีการจัดขบวนแห่เกี่ยวกับพุทธประวัติเกี่ยวกับวันอัฐมีบูชา หน่วยงานต่าง ๆ มีการจัดขบวนรณรงค์โทษภัยยาเสพติด หรือการแต่งกายการฟ้อนรำ ที่แสดงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่น ไททรงดำ ลาวเวียง อีกทั้งได้รับการต่อยอดเป็นงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การเสวนาแลกเปลี่ยนและการร่วมสังเกตกิจกรรมต่าง ๆ มีความโดดเด่นของประเพณีวันอัฐมีบูชา ความเป็นมาของการจัดงานวันอัฐมีบูชา องค์ความรู้พุทธประวัติเกี่ยวกับวันอัฐมีบูชา และ องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากการจัดขบวนแห่ในวันอัฐมีบูชา มุ่งองค์ความรู้ที่น่าสนใจและเป็นศักยภาพของชุมชน คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปด้านการแทงหยวก องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการทำกวด ตะไล องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านขบวนแห่ ทั้งนี้ ได้พบ ศักยภาพของชุมชนที่โดดเด่นซึ่งเป็นจุดแข็งของชุมชน คือ ชุมชนมีระบบการทำงานแบบกลุ่ม ชุมชนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีกิจกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาสำคัญของชุมชนที่หลากหลาย เช่น การแทงหยวก การเล่นกวด - ตะไล การประดับขบวนแห่งานวันอัฐมีบูชา มีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับแผนพัฒนาท้องถิ่น นโยบายการพัฒนาเมืองนครปฐมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และโอกาสในการพัฒนา เนื่องจากชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และขอเชิญไปเป็นวิทยากร รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย กระแสการเปลี่ยนแปลงปัจจุบันทำให้มีช่องทางในการประชาสัมพันธ์ผ่านออนไลน์ที่ง่ายและสะดวกและเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก และกระแสนิยมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการประชาคมดังกล่าวสามารถจัดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา และเป็นจุดท่องเที่ยวทางด้านศาสนาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนได้ 8 แห่ง คือ แหล่งเรียนรู้โบราณสถานวัดละมุด แหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวัดใหม่สุคนธาราม แหล่งเรียนรู้บ้านดนตรีไทย (วงปี่พาทย์สนั่น แก้วบุชา)

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชบ้านลานแหลม (พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย) แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (บ่อปลาข้าวข้า บ้านครูแอ๊ด) แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน แหล่งเรียนรู้บ้านช่างสกุลหัวโชนใต้กวัด (บ้านแม่คุณ) แหล่งเรียนรู้บ้านออมสินกะลา

2. การยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม

ในการดำเนินการเพื่อยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน

จากภาพที่ 2 ขั้นตอนการยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน การดำเนินงานสรุปผลการวิจัยในการยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม พบว่า ชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม จังหวัดนครปฐม มีภูมิปัญญาการแทงหยวก ซึ่งเชื่อมโยงกับ ประเพณีวันอัฐมีบูชา อันเป็นพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาดังกล่าวสะท้อนอัตลักษณ์ ความศรัทธา และความรู้เชิงช่างที่สั่งสมในชุมชน และถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรม ภายใต้กระบวนการ PAR ชุมชน พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ โดยชุมชนตระหนักถึงความเสี่ยงในการสูญหายของภูมิปัญญาการแทงหยวก ควบคู่กับความต้องการสร้างรายได้และพื้นที่การเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน โดยไม่บิดเบือนคุณค่าทางพระพุทธศาสนา กระบวนการปฏิบัติการจึงมุ่งเน้นการจัดการและถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแทงหยวกอย่างมีส่วนร่วม จากผู้รู้สู่คนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างฐานความรู้ร่วมของชุมชน สำหรับการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ เช่น การฝึกปฏิบัติการแทงหยวกในบริบทพิธีกรรมและนอกพิธีกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือทำ การต่อยอดสู่กิจกรรมเศรษฐกิจวัฒนธรรม อาทิ การจัดกิจกรรมเรียนรู้สำหรับผู้สนใจ การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสัญลักษณ์ที่ยังคงคุณค่าทางจิตวิญญาณ การดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมในหลายระดับ ได้แก่ การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน การฟื้นฟูความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ระหว่างรุ่น

และการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ดังนั้น การยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจในงานวิจัยนี้ มิได้เป็นเพียงการเพิ่มรายได้ แต่เป็นกระบวนการพัฒนาสังคมบนฐานเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรม ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ลงมือทำ และเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของชุมชนในจังหวัดนครปฐม ผ่านกระบวนการ คือ 1) การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแทงหยวกอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ที่มา ความหมายเชิงพุทธ ขั้นตอนการทำ ลวดลาย และการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน 2) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น เวิร์กช็อปแทงหยวกสำหรับเยาวชน นักท่องเที่ยว หรือผู้สนใจ เพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้เชิงวัฒนธรรม และ 3) การต่อยอดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม หรือกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับประเพณีวันอัฐมีบูชา จากกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจมิได้มุ่งเพียงรายได้ แต่เป็นการสร้างคุณค่าบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลให้เกิดทั้งการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดนครปฐมอย่างยั่งยืน

3. การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชื่อมโยงพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 3 กิจกรรมท่องเที่ยวประเพณีอัฐมีบูชา

สำหรับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชื่อมโยงพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม สรุปข้อค้นพบได้ว่า การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชื่อมโยงพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้มุ่งให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐาน โดยใช้ทุนทางศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของที่หลากหลาย ครอบคลุมมิติการดำรงชีวิต การผลิต การประกอบพิธีกรรม และวิถีวัฒนธรรม ซึ่งสามารถพัฒนาเป็น นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว “เรียนรู้ - ลงมือทำ - เข้าใจคุณค่า” ไปพร้อมกับการเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชน ภายใต้การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์กับพื้นที่เรียนรู้ต่าง ๆ ในพื้นที่ประกอบด้วย กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการแทงหยวก กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำกวาด ตะไล และพลุไทย กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาทางการเกษตรแบบผสมผสาน กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมจากกะลามะพร้าว กิจกรรมงานประเพณีวันอัฐมีบูชาวัดใหม่สุคนธาราม

กิจกรรมการท่องเที่ยวเส้นทางชุมชนวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยชุมชนร่วมกันออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และวัฒนธรรม เชื่อมโยงกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ ทั้ง 8 แห่ง เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบองค์รวม ที่สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ดังกล่าว เป็นกระบวนการพัฒนาสังคมบนฐาน เศรษฐกิจวัฒนธรรม ที่ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด วางแผน ลงมือทำ และสะท้อนผล ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การเสริมพลังชุมชน การสร้างรายได้ที่เหมาะสม และการธำรงรักษาคุณค่าทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้น การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในงานวิจัยนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาสังคมเชิงมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเรียนรู้ เศรษฐกิจ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐมอย่างเป็นรูปธรรม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับ บุคคล คือ ทำให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าการฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คนในชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชนและกลุ่มแม่บ้าน มีทักษะและบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางศาสนา และวัฒนธรรม ระดับเศรษฐกิจวัฒนธรรม คือ ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมเป็นแหล่ง รายได้ใหม่ ลดการพึ่งพารายได้ทางเดียว และสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรมโดยไม่บิดเบือนความหมายดั้งเดิม และระดับชุมชนที่ยั่งยืน เกิดเครือข่ายการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงวัด ชุมชน และแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ ส่งเสริมการพัฒนาสังคมบนฐานศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน

อภิปรายผล

1. การศึกษาศักยภาพชุมชนในเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัด นครปฐม จากการศึกษาได้พบศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนวัด ใหม่สุคนธาราม จังหวัดนครปฐม มีทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ “ภูมิปัญญาการแทงหยวก” ซึ่งมีความเชื่อมโยง โดยตรงกับประเพณีวันอัฐมีบูชา อันเป็นพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาดังกล่าวไม่เพียงสะท้อน อัตลักษณ์ ความเชื่อ และคุณค่าทางจิตวิญญาณของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นองค์ความรู้เชิงช่างที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ พื้นที่และมีศักยภาพในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ ชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม จังหวัดนครปฐม มีภูมิปัญญาการแทงหยวก ซึ่งเชื่อมโยงกับ ประเพณีวันอัฐมีบูชา อันเป็นพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาดังกล่าวสะท้อนอัตลักษณ์ ความศรัทธา และความรู้เชิงช่างที่สั่งสมในชุมชน และถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พระมหาสุทิตย์ อาภาโร และคณะ พบว่า พุทธธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ความสามัคคี คือ การสร้างสุขของคณะสงฆ์ในระดับจังหวัดการใช้ประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัย ในการเผยแผ่พุทธธรรม โดยได้มีการจัดงานประเพณี เช่น งานนมัสการพระธาตุออยตุ้ง งานประเพณีบวชสามเณร ฤดูร้อน ฯลฯ เป็นงานหลักในการที่จะพัฒนาสุขภาพกายการพัฒนาทางศิลป พัฒนาสุขภาพจิต และมีการปฏิบัติธรรม โดยใช้ประเพณี พิธีกรรมเป็นสิ่งดึงดูดให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระมหาสุทิตย์ อาภาโร และคณะ, 2558) และการที่ชุมชนมีความความร่วมมือด้านทุนทางสังคม คือ การร่วมมือกันที่เข้มแข็ง ในการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอัฐมีบูชา นั้นแสดงให้เห็นถึงทุน คือ พลังการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่ง จะผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อไป

2. การยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม จากการศึกษา ได้พบว่า ภูมิปัญญาการแหงหยวกของชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ประเพณีวันอัฐมีบูชา เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหมายเชิงพระพุทธศาสนา สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของชุมชนกับศาสนาอย่างลึกซึ้ง ภูมิปัญญาดังกล่าวได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชนว่าเป็นองค์ความรู้สำคัญที่ควรได้รับการอนุรักษ์ พัฒนาให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัยในมิติของ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” (Value Added) ให้กับทุนวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาเป็นกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราว (Cultural Narrative) และความหมายทางศาสนา ส่งผลให้เกิดรายได้เสริม การกระจายรายได้ในชุมชน และการสร้างอาชีพบนฐานทุน ขณะเดียวกันยังเสริมสร้าง ทุนทางสังคม ความภาคภูมิใจในชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับ สัญญา สดประเสริฐ และคณะ ที่ได้เสนอแนวทางการเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการใหม่โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาและทุนของชุมชน ทั้งในด้านการเตรียมคนและโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนสร้างกลไกและเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขยายฐานการผลิตให้กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจทั้งภาคการผลิตและจำหน่ายที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพ สิ่งแวดล้อม เน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่จะเป็นการสร้าง Soft Power การขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการยกระดับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลด ความเหลื่อมล้ำ และขับเคลื่อนการเจริญเติบโตที่ยั่งยืนบนฐานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรม (สัญญา สดประเสริฐ และคณะ, 2565)

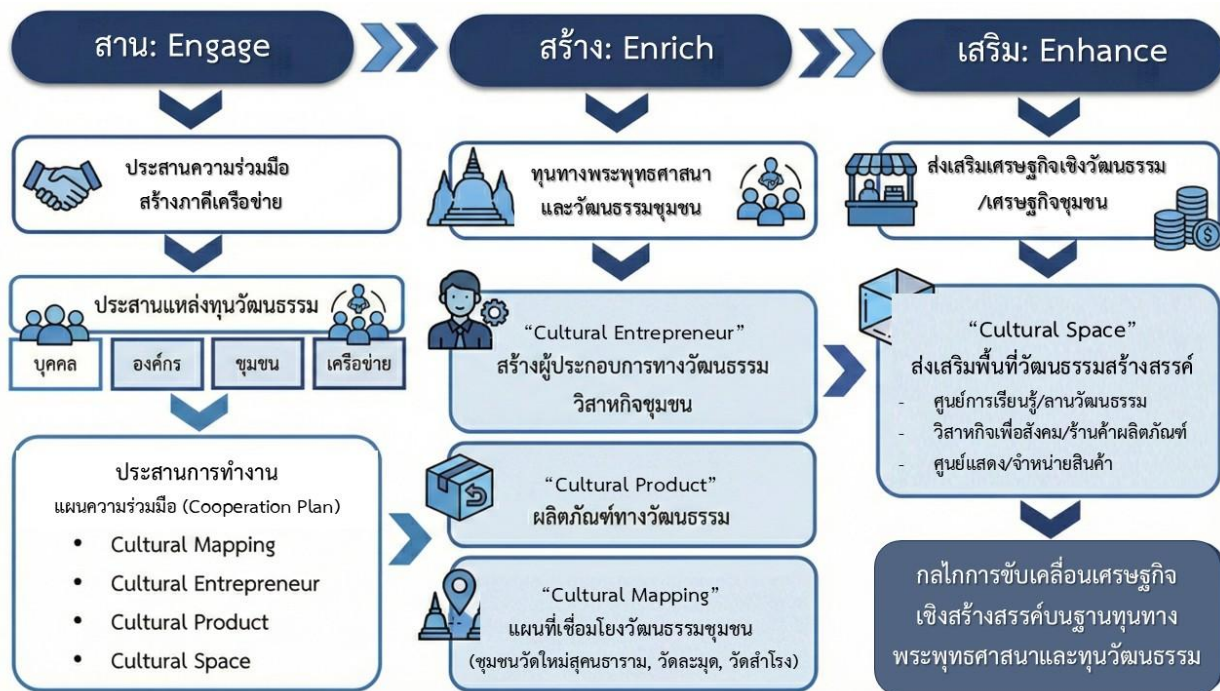
3. การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชน พบว่า ชุมชนมีความต้องการ อนุรักษ์ พัฒนา และต่อยอดภูมิปัญญาการแหงหยวก จากบทบาทเดิมที่ใช้เฉพาะในพิธีกรรมทางศาสนา ไปสู่การเป็น กิจกรรมการเรียนรู้และผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ที่สามารถสร้างรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยไม่ละทิ้งรากฐานทางพระพุทธศาสนาและวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประเพณีวันอัฐมีบูชา อันเป็นพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาดังกล่าวไม่เพียงสะท้อนอัตลักษณ์ ความเชื่อ และคุณค่าทางจิตวิญญาณของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นองค์ความรู้เชิงช่างที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่และมีศักยภาพในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ ในส่วนการยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจจึงดำเนินการบนฐานของการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแหงหยวกอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ที่มา ความหมายเชิงพุทธ ขั้นตอนการทำ ลวดลาย และการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น เวิร์กช็อปแหงหยวกสำหรับเยาวชน นักท่องเที่ยว หรือผู้สนใจ เพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การต่อยอดสู่มูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม หรือกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับประเพณีวันอัฐมีบูชา จากกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจที่มีได้มุ่งเพียงรายได้ แต่เป็นการสร้างคุณค่า (Value Creation) บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดทั้งการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน และการพัฒนา

เศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดนครปฐมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ สโรชา อมรพงษ์มงคล ได้สรุปถึง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาเมืองมัลลิกา ร.ศ.124 จังหวัดกาญจนบุรี ว่าเป็นการนำความคิดสร้างสรรค์มาใช้ สิ่งดึงดูดใจ และกิจกรรมส่วนใหญ่นำความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในเรื่องของการนำมาสร้างบรรยากาศเพื่อให้เป็นฉากหลัง เป็นกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสนุก แล้วเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ตนมีอยู่มาประยุกต์ใช้กับปัจจุบันทั้งนี้เพื่อให้ สถานที่ท่องเที่ยวมีความโดดเด่น และแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ และการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า มีศักยภาพเบื้องต้น ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ เช่น แหล่งตีเหล็กทำเครื่องมือ อุปกรณ์การเกษตร แหล่งผลิตตัดเย็บเสื้อผ้า มัดย้อมผ้า และ 2) ด้านการเข้าถึงทรัพยากรท่องเที่ยว มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงสะดวกและปลอดภัยเดินทางเข้าถึงชุมชนได้ ทั้งรถยนต์ส่วนบุคคลและรถโดยสารสาธารณะ ตลอดจนมีเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่น ๆ (สโรชา อมรพงษ์มงคล, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

การนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันอัฐมิมบูชา อันประกอบด้วย การแทงหยวก การทำกวด ตะไล บั้งไฟ และการจัดขบวนแห่เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากพระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้าน และได้พัฒนาเป็นระบบประเพณีที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมร่วมสมัยส่งผลให้กระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญาข้ามรุ่นอ่อนตัวลงโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ภายใต้กรอบการวิจัย ชุมชนจึงร่วมกันพัฒนาแนวทางการจัดการองค์ความรู้เชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ผ่านการรวบรวม บันทึก และถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้ทรง ภูมิปัญญาในรูปแบบสื่อหลากหลาย พร้อมทั้งจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกเชิง โครงสร้างในการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในมิติการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การนำทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว บนฐานประเพณีและวิถีชุมชน ได้ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงวัฒนธรรม (Cultural Value Creation) ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว กระบวนการดังกล่าวเอื้อต่อการก่อรูปเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มอาชีพในชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างงาน การกระจายรายได้ และการยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน อันสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของที่เป็นกลไกในการพัฒนาสังคมและยกระดับเศรษฐกิจ บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แสดงดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา
และทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม

จากภาพที่ 4 แสดงกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม ที่เชื่อมโยงทั้งศาสนสถาน ภูมิปัญญา วิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่ร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน เป็นการร่วมกันสืบสาน รักษา ต่อยอดที่เป็นรูปธรรมที่คนในชุมชนได้มีส่วนรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาร่วมกัน ตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ต่อยอดให้แพร่หลาย ขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้คนได้สัมผัส เรียนรู้ วัฒนธรรมอันดีงาม และได้ส่งต่อให้สังคมได้รับรู้อย่างแพร่หลายผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน สำหรับการท่องเที่ยววิถีใหม่ของชุมชน มีการจัดแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ เน้นความสุข ประทับใจแล้ว และเน้นความปลอดภัย ด้วยการยึดแนวทางตามหลักการเว้นระยะห่างทางสังคมอย่างเคร่งครัด ด้วยการใส่หน้ากากอนามัย การล้างมือ การเว้นระยะห่างในระหว่างการท่องเที่ยว จ่ายใช้ผ่านมือถือแทนเงินสด รวมถึงการพัฒนาแหล่งข้อมูลท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีของชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการใช้องค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับประเพณีวันอันภูมิปัญญาของชุมชน วัดใหม่สุคนธารามมิได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจเท่านั้น หากยังสามารถพัฒนาและต่อยอดให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรม การวิจัยสะท้อนให้เห็นศักยภาพของชุมชนในการผานศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเข้ากับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และเครือข่ายกลุ่มอาชีพ ซึ่งก่อให้เกิดทั้งการสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรม การสร้างรายได้ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว จากข้อค้นพบดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐ ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างจริงจัง โดยบูรณาการความร่วมมือภายใต้ระบบ “บวร” (บ้าน - วัด - รัฐ) เพื่อสนับสนุนการแปลงทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่มทั้งในมิติทาง สังคมและเศรษฐกิจ นโยบายควรให้ความสำคัญกับการจัดการองค์ความรู้ การสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ และการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อให้การสืบสาน รักษา และต่อยอดประเพณี สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ควบคู่กับการกระจายผลประโยชน์สู่คนในชุมชนอย่างเป็นธรรม ในส่วนการนำ ผลการวิจัยไปใช้ 1) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์หรือผู้แทนวัด กลุ่มอาชีพ และภาคประชาชน สามารถประยุกต์ผลการวิจัย ในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยววัดและชุมชนให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการทดลองปฏิบัติจริง การถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน และการตีความความหมายเชิงพุทธศาสนา และ 2) ส่วนงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการ ที่ยึดหลักเศรษฐกิจวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นฐาน พร้อมทั้งมีการ วางแผนด้านการประชาสัมพันธ์ การประเมินความเสี่ยง และการจัดการสถานการณ์ไม่แน่นอน เพื่อให้การพัฒนาเกิด ประสิทธิภาพและความยั่งยืน สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต 1) ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่รูปแบบ การบริหารจัดการเชิงเศรษฐกิจวัฒนธรรมในระดับกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มอาชีพในชุมชน เพื่อพัฒนา โครงสร้างการจัดการภายในที่เอื้อต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ระบบบัญชี การแบ่งบทบาท หน้าที่ และการจัดการรายได้ในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน และ 2) ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทาง วัฒนธรรม ทุนทรัพยากร และทุนมนุษย์ควบคู่กัน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต การพัฒนาอาชีพ และความเข้มแข็ง ของชุมชนภายใต้กรอบเศรษฐกิจวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 รหัสโครงการ 200313

เอกสารอ้างอิง

- พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และคณะ. (2564). กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน บ้านวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารพัฒนาชุมชนและสังคม, 7(1), 254-269.
- พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และคณะ. (2565). การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฐมีบูชา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(4), 214-227.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ. (2558). พุทธธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ความสามัคคี: คือ การสร้างสุขของ คณะสงฆ์ในระดับจังหวัด. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สโรชา อมรพงษ์มงคล. (2561). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา เมืองมัลลิกา ร.ศ.124 จังหวัดกาญจนบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัญญา สดประเสริฐ และคณะ. (2565). กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม. (2564). กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.nkppao.go.th>
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). The action research planner. Geelong: Deakin University Press.
- UNESCO. (2013). Creative economy report 2013: Widening local development pathways. Paris: UNESCO.
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/70/1). United Nations. Retrieved August 26, 2023, from https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf